

סימן יז

בדין שמע בשורות טובות (או"ח סי' רכ"ב סע' א')

פתיחה

איתא במשנה בברכות (נ"ד ע"א) "על הגשמים ועל בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב". וכן הביא הרי"ף (מ"ב ע"ב), וכ"פ הרמב"ם (הלכות ברכות פ"י ה"ג וה"ה), וכ"פ הרא"ש (פ"ט סי' ט"ו).

ויש לחקור אם הדין הזה דשמע "בשורות טובות" הוא רק כאשר השומע "קיבל" דבר ממשי, דומיא ד"על הגשמים", שמי שיש לו שדה "קיבל" מהגשם הטובה ממשיית. או דילמא יש לברך על כל בשורה טובה, וכגון מי שאמרו לו שחברו הטוב מתחתן, או שנולד לחברו ילד לאחר שנים רבות שהיה חסוך ילדים וכד', ושמח בזה מאד, יש לו לברך ולהודות, וכן כל כיוצ"ב. וספק זה יש ממנו נ"מ גדולה לדינא. וה' יהיה בעזרינו.

מקור דין ברכת הטוב והמטיב

הגשמים, משיצא חתן לקראת כלה. מאי מברכין וכו'. ואלא קשיא, לא קשיא, הא דשמע משמע, הא דחזא מחזי. דשמע משמע היינו בשורות טובות, ותנן על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב.

והנה בגמרא בברכות (נ"ט ע"ב) אמרו "ועל הגשמים הטוב והמטיב מברך, והאמר רבי אבהו ואמרי לה במתניתא תנא, מאימתי מברכין על

א. וכאן המקום להודות ולברך ת"ח חברים יקרים שלמדו כל המאמר והעירו לי הערותיהם החשובות. ומהם ידי"ג הרב אהרן כהן שליט"א, וידי"ג הרב בנייהו שנדורפי שליט"א, וידי"ג הרה"ג הרב שלמה הירש שליט"א, וידידי הרב חזקיהו ארנד שליט"א. וכאן גם המקום לציין, שהמאמר עבר שינויים רבים בעקבות ההערות, והיה מקום לערוך הכל מחדש, אלא שאין הפנאי מסכים. גם מורי הגאון בעל מח"ס שו"ת אורחותיך למדני שליט"א עבר על כל המאמר והעיר כדרכו (והבאנו דבריו בהערות), ולו התודה והברכה. ע' מש"כ אלי בעניין זה בספרו הנ"ל (בח"ד סי' ל"ג).

הטוב והמטיב, התם נמי דאיכא בני חבורה דשתו בהדיה "עכ"ל הש"ס שם. ולכאורה נראה מכל הדוגמאות בגמרא, דברכת הטוב והמטיב נתקנה רק כאשר יש דבר ממשי להודות עליו, דומיא דירדו גשמים ויש לו שדה, וכן ילדה אשתו זכר, ושמע שמת אביו והוריש לו ירושה, וכן בנה בית חדש וקנה כלים חדשים, וכן בדין שינוי יין, בכולהו יש כאן דבר ממשי (גשם, זכר, ירושה, בית וכלים, ויין). ומשמע לכאורה דאין לברך על בשורה טובה גרידא כשאין בה נתינה ממשית^ג.

ואע"ג דכשההטבה היא רק לו ואין עמו שותף, מבואר בגמרא דמברך שהחיינו ("קצרו של דבר, על שלו הוא אומר ברוך שהחיינו וקיימנו"), וגבי ברכת שהחיינו מצינו שמברכין אותה אף כשאין לו דבר ממשי, וכגון ברכת שהחיינו כשהגיע לזמן חדש (ראה עירובין מ' ע"ב), או ברכת שהחיינו דרואה את חברו אהובו אחר ל' יום (ברכות נ"ח ע"ב). מ"מ בדין "שמע בשורות טובות", שכההטבה היא פרטית

אלא אידי ואידי דחזי מחזי, ולא קשיא, הא דאתא פורתא, הא דאתא טובא. ואיבעית אימא הא והא דאתא טובא, ולא קשיא, הא דאית ליה ארעא, הא דלית ליה ארעא, אית ליה ארעא הטוב והמטיב מברך. והא תניא בנה בית חדש וקנה כלים חדשים אומר ברוך שהחיינו והגיינו לזמן הזה, שלו ושל אחרים אומר הטוב והמטיב, לא קשיא, הא דאית ליה שותפות, הא דלית ליה שותפות. והתניא (בניחוחתא. רש"י) קצרו של דבר, על שלו הוא אומר ברוך שהחיינו וקיימנו, על שלו ועל של חברו אומר ברוך הטוב והמטיב. וכל היכא דלית לאחרינא בהדיה לא מברך הטוב והמטיב, והתניא אמרו ליה ילדה אשתו זכר אומר ברוך הטוב והמטיב^ב, התם נמי דאיכא אשתו בהדיה, דניחא לה בזכר. תא שמע, מת אביו והוא יורשו, בתחילה אומר ברוך דיין האמת, ולבסוף הוא אומר ברוך הטוב והמטיב, התם נמי דאיכא אחי דקא ירתי בהדיה. תא שמע, שינוי יין אינו צריך לברך, שינוי מקום צריך לברך, ואמר רבי יוסף בר אבא אמר רבי יוחנן, אף על פי שאמרו שינוי יין אינו צריך לברך, אבל אומר ברוך

ב. ובעניין השמטת הרמב"ם פרט זה, ראה כנה"ג (סי' רכ"ג), ותורת חיים (שם סק"א), ובספר המפתח (ברמב"ם הוצאת פרנקל, עמ' קכ"ו עמודה ג' ד"ה מברך וכו'). ולענ"ד ברור שזה בכלל מה שפסק הרמב"ם בהלכות ברכות (פ"י ה"ג) "שמע שמועה טובה מברך ברוך אתה ה' אמ"ה הטוב והמטיב, שמע שמועה רעה מברך ברוך דיין האמת" עיי"ש. וכן תירצו חלק מהאחרונים.

ג. כתבתי "לכאורה", משום שלקראת סוף המאמר (תחת הכותרת "מבאר מחדש הפשט בגמרא" וכו') כתבתי לדון בזה.

וצריך לברך שהחיינו, בדין שהחיינו הזה נראה דבעי הטבה ממש וכנ"ל. ודומיא דבנה בית חדש וקנה כלים חדשים דיש בזה דבר ממשי¹. ולפי"ז צ"ל דכמה גווני ברכת שהחיינו יש. יש ברכת שהחיינו על "זמן" מיוחד, ועניינה היא הודאה על שהגענו

"לזמן" משמח ומיוחד. (ואולי בכלל זה מי שמקיים מצווה שהיא מזמן לזמן², וגם שהחיינו כשרואה חברו אחר ל' יום הנ"ל, ושהחיינו דראיית פרי חדש³). ויש ברכת שהחיינו על "בשורות טובות", שעניינה היא הודאה על שמיעת בשורה שהשומע קיבל דבר ממשי, ובכלל זה⁴ גם ברכת

ד. ויתכן לומר, דאף הפוסקים דס"ל דיש לברך שהחיינו על קבלת משרה חשובה שמשמחת לב האדם וכדו' (ע' מור וקציעה סי' רכ"ג. וע"ע חזו"ע טו"ב וברכות עמ' ת"ג עד ת"ה), מודו דבעי קבלת דבר ממשי, אלא דס"ל דתפקיד ומינוי שאדם קיבל, גם נחשב כמו שקיבל דבר ממשי. משא"כ בשורה טובה גרידא, וכגון שנולד בן לחברו שלא היו לו שנים רבות ילדים, לא חשיב שניתן למברך דבר ממשי. ואכתי צ"ע בזה. ואחר שעיינתי שוב במו"ק שם, הנני מביא תורף דבריו בקיצור. ושם כתב דהיורש משרה חשובה, יברך שהחיינו, "דלא גרע מירש ממון אביו". ועוד כתב "אי נמי לעולם שייך ביה הטוב והמטיב, שהרי מ"מ רבים נהנים ממנו הנאה גופנית ורוחנית, והכי מסתבר וכו'. מ"מ ודאי יש בה טובה מרובה למאן דזכה וכו'. וק"ו משאר הטובות דמברך עליהו, כ"ש הא דאיכא תרתי, טובת הגוף בלי ספק, שפרנסתו מצויה בכבוד בלי שום דאגה וכו', והנאת הנשמה ותועלת מרובה ודאי" וכו'. עכ"ל. וחזינן דודאי מדמה לה לתועלת ממשית, וזה כדברינו (אלא שיש במינוי שררה תועלת נוספת. וע' לקמן לקראת סוף המאמר, עוד בדעת היעב"ץ בזה).

ה. ע' ברכות (ל"ז ע"ב) "היה עומד ומקריב", וברש"י שם (ד"ה אומר). ובתוס' שם (ד"ה היה), וברמב"ם (ברכות פ"א ה"ט), וטור וב"י (או"ח סי' כ"ב), וט"ז ומג"א שם. וע"ע בשו"ת חוות יאיר (סי' קל"ז), ובשו"ת יחו"ד (ח"ב סי' ל"א), ובחזו"ע טו"ב וברכות (עמ' תמ"ט והלאה), ואכמ"ל.

ו. וידוע דמדינא יש לברך על ראיית פרי חדש כששמח, כדכתב הטור (ריש סי' רכ"ה) "הרואה פרי חדש מתחדש משנה לשנה מברך שהחיינו", אלא שסיים שם וכתב "ונוהגין עתה שלא לברך עד שעת אכילה, והמברך בשעת ראייה לא הפסיד" ע"כ. וכתב הב"י שם (סע' ג') וז"ל "וסמ"ק (סי' קנ"א הלכות ברכות בקשות) כתב, הרואה פרי חדש ונהנה בראייתו מברך שהחיינו, ואם אינו נהנה רק על אכילתו אינו מברך רק על אכילתו ע"כ. וכ"כ הכל בו (בסי' פ"ז). וכתב עוד, שמהר"ם אינו מברך לעולם שהחיינו על שום דבר בראייתם, כי אם כשהוא אוכלם, וכן פשט המנהג" ע"כ. ויתכן, שהדין והמנהג "נחלקו" בסברא הנ"ל, דמצד הדין סגי בשמחה גרידא, ודי בראיית הפרי, וכדין שהחיינו על חבר ועל התחדשות זמן. ואילו למנהג, בעי הנאה של תועלת ממשית, והיינו שעת אכילה, וכדין ברכת שהחיינו בקנה כלים חדשים.

ז. הנה מה שכתבתי להשוות ברכת שהחיינו דעל בשורה טובה, לברכת שהחיינו דבקנה כלים

שהחיינו כשהאדם קונה קניין ממשי בדרך קנין, אף שאינו בדרך "בשורה", והיינו "בנה בית חדש קנה כלים חדשים", וכל כיוצ"ב. וכשההטבה היא גם לאחרים, בתרוויהו (היינו בשורות טובות, ובנה בית וקנה כלים) מברך הטוב והמטיב.

ביאור דברי הרשב"א דברכת שהחיינו אינה תלויה בשמחה

ויש לדון בזה ממש"כ הרשב"א בתשובה (ח"א סי' רמ"ה^ה), וז"ל "שאלת אם מברכין שהחיינו על המילה, וכן מי שנולד לו בן אם מברך שהחיינו. תשובה, מסתברא דכל שנולד לו בן צריך לברך

שהחיינו^ט, בין נולדו לו בנים אחרים בין לא נולדו לו בנים, דהא קי"ל כלישנא בתרא דרבי יוחנן דאמר בפרק הרוואה (ס"א ע"ב) בין קנה בתים אחרים בין לא קנה מברך שהחיינו. אלא שלא ראיתי שנהגו כן אפילו הגדולים אשר בארץ. ושמה עשאוה רשות^י, כקרא חדתא דמברכין זמן ולא בחובה (עירובין מ' ע"ב). דכל שאינו בא מזמן לזמן כמועדות, אין מברכין שהחיינו בחובה. וכדאמרינן בראש השנה מהו לומר זמן בראש השנה וביום הכפורים, רשות לא קא מיבעיא לי דאפילו אקרא חדתא אמרינן, כי קא מיבעיא לי חובה. כיון

חדשים, כן מוכח מדברי הרשב"א בתשובה (ח"א סי' רמ"ה כדלקמן), שכתב "דכל שנולד לו בן צריך לברך שהחיינו, בין נולדו לו בנים אחרים בין לא נולדו לו בנים, דהא קי"ל כלישנא בתרא דרבי יוחנן דאמר בפרק הרוואה (ס"א ע"ב) בין קנה בתים אחרים בין לא קנה מברך שהחיינו" ע"כ, ומבואר דמשווה דין נולד לו בן, דמוכח בברייתא (ברכות נ"ט ע"ב) שהוא מדין "שמע בשורות טובות", לקנה כלים חדשים, דעלה קאמר ר' יוחנן דאפילו קנה בתים אחרים מברך. אמנם ע' לקמן במה שצידדנו בזה (תחת הכותרת "מבאר מחדש הפשט בגמרא ומו"מ בדעת הרשב"א").

ח. הביאה הב"י בקצרה (בס"ס רכ"ג), והמג"א שם.

ט. ולכאורה קשה, דמן הסתם איכא אשתו בהדיה, וא"כ הטוב ומטיב בעי לברך, ולא שהחיינו. ושור"ר שכן הקשה הב"ח (רכ"ג אות א' ד"ה וכתב הרשב"א), עיי"ש. וע"ע בברכ"י (רכ"ג סק"א). ובשו"ת חוות יאיר (לקראת ס"ס רל"ז) כתב וז"ל שם "ועוד ק"ל על מש"כ בתחילת דבריו וז"ל, מסתברא דכל שנולד לו בן צריך לברך שהחיינו וכו', והא ליחא, דהטוב ומטיב הוא דמברך, אם לא שמתה אשתו בשעת לידה, דאז מברך שהחיינו כדמוכח בפרק הרוואה (סוף דף נ"ט). ואין לומר דהרשב"א מיירי בכה"ג שמתה אשתו וכו'. ומ"מ דוחק גדול לפרש סתם דברי רשב"א דכתב דמברך בלידת בן זכר שהחיינו, דמיירי בכה"ג שמתה אם הילד בשעת לידה. והקרוב אלי בזה, דס"ל להרשב"א דבכל אלו דמברך הטוב ומטיב, מברך גם שהחיינו עכ"ל, ועיי"ש. ואכמ"ל.

י. ע' מש"כ על זה בשו"ת חוות יאיר (סי' רל"ז), ובשאר האחרונים, ואכמ"ל.

דמזמן לזמן קא אתו אמרינן, או דילמא כיון דלא איקרו רגלים לא אמרינן. ומפני שראיתי גדולי הדור שלא נהגו לומר, אני נוהג כן. ואע"פ שזה אינו מספיק כל הצורך, שהרי בפדיון הבן תקנו זמן. ושמא אף על מצוה ממצות התורה כפדיון הבן אומר. ולפי טעם זה כל אותן שבפרק הרוואה בקנה כלים חדשים ונפלה לו ירושה מאביו, וכל אותן שנזכרו שם דלאו מזמן לזמן אלא במקום הנאה בלבד, י"ל דלאו בחובה אמרום אלא ברשות. ומשום פלוגתא דאית בהן בקנה כיוצא בהן או בהיו לו כיוצא בהן שאין אומרינן, ואם בא לומר מונעין אותו. אבל על המילה אין אומרינן זמן. תדע, שהרי אמרו בפרק רבי אליעזר דמילה (שבת קל"ז ע"ב) המל אומר על המילה, אבי הבן אומר להכניסו בכריתו של אברהם אבינו, העומדין שם אומרינן כשם שהכנסתו, המברך אומר אשר קדש ידיד מבטן. ולא נזכר באחד מהם שהחיינו. ומיהו אין הטעם מחמת דאית ליה צערא לינוקא כמו שאמרת. שלא נאמר טעם זה (בכתובות ח' ע"א) אלא בכרכת שהשמחה במעונו. דבמקום דאיכא צערא לינוקא גם האב מצטער, ולא שייך לברוכי שהשמחה במעונו. אבל ברכת שהחיינו אינה תלויה בשמחה אלא

תלויה בדבר שמגיע לו תועלת, ואע"פ שמתערב עמה צער ואנחה, שהרי אפילו מת אביו ונפלה לו ירושה אומר שהחיינו. אלא טעמא דמילתא כתב הרב בעל העיטור ז"ל, לפי שהיא מצוה שמוטלת על בית דין, ואינה כפדיון שמוטל על האב עכ"ל.

ויש לעיין במש"כ הרשב"א בסו"ד דברכת שהחיינו אינה תלויה בשמחה, אלא תלויה בדבר שמגיע לו "תועלת". ולכאורה ר"ל שאין לברך אא"כ יקבל דבר ממשי, וכצד א' בחקירה שהבאנו. ולזה קאמר דכאשר נפלה לו ירושה מברך, דמקבל כסף ושווה כסף ("אע"פ שמתערב עמה צער ואנחה"). משא"כ בבשורה טובה גרידא (שאיין לו ממנה הטבה ממשיית) אין לברך.

אלא שמש"כ הרשב"א דברכת שהחיינו "אינה תלויה בשמחה", הוא דבר שלכאורה אינו מובן. דאטו מי שאינו שמח יברך שהחיינו. והרי כתבו רוב הראשונים (ע' תוס' ברכות נ"ט ע"ב ד"ה ורבי), דבקנה דברים שאינם חשובים כגון אנפילאות, לא יברך. ומשמע בפשוטו דהטעם הוא דכיון דהוי מידי דאינו חשוב, שוב אין בזה שמחה".

יא. ושור"ש כ"כ האגודה (ברכות פ"ט) וז"ל "פיר"י דוקא כלים חשובים דומיא דבית חדש ששמח קצת, אבל דבר שאינו חשוב, כגון מנעלים ואנפילאות וחלוק של פשתן וכיוצא בהן, אין צריך לברך שהחיינו" ע"כ. וכן מוכח להדיא ברא"ש (פ"ט סי' ט"ז), ועיי"ש. אמנם היה מקום לומר דמה דאין לברך על דברים שאינם חשובים, אין הטעם משום דחסרה שמחה, אלא דהוי דבר שאינו חשוב. והשמחה היא רק סימן לדבר חשוב. והבן. ונ"מ בעני ששמח מדבר שאינו חשוב האם יברך. ונחלקו בזה הפוסקים, ואכ"מ.

וא"כ צ"ב מהו מה דקאמר הרשב"א דשהחיינו אינה תלויה בשמחה.

והיה מקום לומר בכוונת הרשב"א, דאין ברכת שהחיינו תלויה רק בשמחה גרידא, אלא בעי גם תועלת והנאה. ואז ר"ל דכדי לברך שהחיינו, לא רק דבעי שמחה גרידא אלא בעי גם תועלת, ושני תנאים יש (שמחה ותועלת). אלא שא"כ ראייתו מדין מת אביו לא אתיא שפיר, דזה לשון הרשב"א "אבל ברכת שהחיינו אינה תלויה בשמחה אלא תלויה בדבר שמגיע לו תועלת, ואע"פ שמתערב עמה צער ואנחה, שהרי אפילו מת אביו ונפלה לו ירושה אומר שהחיינו", ומשמע דר"ל דאף שאינו שמח כלל, ואדרבה הוא עצוב, מ"מ אם יש לו תועלת (ירושה), אומר שהחיינו".

מבאר מתי יש לברך הטוב והמטיב לדעת הרשב"א

ונראה לענ"ד ליישב, דבאמת כוונת הרשב"א לומר דבעי תרוייהו כנ"ל (שמחה ותועלת), ומה שהביא ראיה ממת אביו, לא בא אלא לומר דבעי

זאת ועוד, הרי פשט המושג "בשורות טובות" אינו נכון אם האדם אינו שמח מהם. דמה טוב יש בהם אם אינו שמח מהם. ומדאינו שמח, גילה דעתו דלדידה לא הוי בשורה טובה.

גם הב"ח כתב (באו"ח סי' כ"ט) וז"ל "אבל לפע"ד נראה דאיכא לחלק בין ברכת שהחיינו לשאר ברכות, דברכת שהחיינו שבאה על שמחת לבו של אדם יכול לברך אף על פי שאינו ודאי דחייב לברך דאינו עובר על לא תשא אם הוא שמח ומברך לו יתעלה על שהחיינו וקיימו עד הזמן הזה". ולא שבאתי להקשות על רבינו הרשב"א מדברי הב"ח, אלא שכך הסברא נותנת, דמי שאינו שמח לא יוכל לברך שהחיינו דבשורות טובות ודקנה כלים חדשים (משא"כ שהחיינו דעל זמנים בעירובין מ' ע"א, והחילוק מבואר).

ועוד והוא עיקר, הרי הרשב"א עצמו כתב בברכות (נ"ט ע"ב) וז"ל "בנה בית וכו', וברכה זו מברך אותה משעת קנייה וכו', שאין הברכות אלא על שמחת הלב שהוא שמח בקנייתן או בכנייתן" עכ"ל.

יב. וע' בשו"ע (רכ"ג סע' ד').

יג. וידידי הרב חזקיה ארנד שליט"א כתב אלי ליישב וז"ל "כוונת הרשב"א שבאופן שיש רווח של ריבוי נכסים, אין צריך גם שמחה. אבל ברואה פרי חדש וכד', שאין רווח, בזה תלוי רק בשמחה" ע"כ. ואיני מבין דבריו, דהא בברכות שם כתב הרשב"א "שאין הברכות אלא על שמחת הלב שהוא שמח", והתם מיירי כשיש רווח נכסים, ומבואר דבעי שמחה. (והוא עצמו הביא לי דברי הרשב"א בברכות נ"ט ע"ב).

תועלת עכ"פ. אך לא בא לאפוקי דלא בעי שמחה, דלעולם בעי שמחה. ומש"כ "אע"פ שמתערב עמה צער", ר"ל מתערב צער עם השמחה. תדע, הלא באמת יש שמחה על הירושה, אף שמה שגרים לירושה הוא מיתת האב דהיינו צער, סוכ"ס יש שמחה על עצם הירושה. ולא בעי הרשב"א אלא לומר דלא סגי בשמחה לחודא, אלא אפילו אם השמחה מהולה בעצב, כל שיש תועלת ממשית יברך, "ואע"פ שמתערב עמה צער ואנחה". אך לעולם בעי שמחה, ותרוויהו בעי וכמבואר^י.

ויד"נ^ג הרה"ג הרב שלמה הירש שליט"א כתב אלי לבאר דברי הרשב"א, דיש לברך כשיש תועלת במה שדרך בני אדם לשמוח בו, ואף אם הוא עצמו אינו שמת. דהשמחה אינה "סיבה" לברכה, כדמשמע ברשב"א שכתב "שאינה תלויה על שמחה", אלא השמחה היא רק "סימן" לברכה, שעל דבר חשוב כזה של תועלת שדרך בני אדם לשמוח בו, אז ראוי לברך גם אם אינו שמח בפועל. עכת"ד. וגם זה אפשר לומר. (וע' בהערה לעיל שהבאנו דברי האגודה, ודו"ק).

ועוד כתב הרשב"א בתשובה נוספת (ח"ד סי' ע"ז), וז"ל "ולענין שאמרת ברואה את חברו אם יש אחרים שנהנים גם הם בראייתו, אם מברך הטוב והמטיב, כדרך שמברך בירידת הגשמים ואית ליה לדידיה ארעא, ובילדה אשתו זכר, דאשתו נהנית ממנו. תשובה, לא בכל דבר שנהנה הוא ואחרים עמו מברך הטוב והמטיב. שאם כן, אפילו אקרא חדתא יברך הטוב והמטיב. אלא בדבר שיש לו תועלת והנאה בו ולאחרים עמו, כגון ירידת הגשמים וירושת הקרובים, ואפילו בריבוי יין, ואחרים נהנים ושותים ממנו עמו. אבל בהנאה לבד בראיית פירות חדשים, לא מצינו. שא"כ למה שאלו בילדה אשתו זכר מאן איכא אחרנא בהדיה, ואמרו דהתם נמי, איכא אשתו בהדיה. תיפוק ליה משום בני ביתו ובניו, דנהנים ושמחים עמו, ואפילו הכל נהנין בילידת הזכרים. אלא שהנאת תועלת קאמר. ובלידת אשתו זכר, יש לאב ולאם הנאת תועלת. חדא, דהוה להו חוטרא לידה ומרא לקבורה. ועוד שהוא כירך האב והאם. ומדת כל אדם תאבין לו ליורשן" עכ"ל.

יד. וידידי הרב חזקיה ארנד שליט"א כתב אלי וז"ל "לשון הרשב"א שכתב אבל ברכת שהחיינו אינה תלויה בשמחה אלא תלויה בדבר שמגיע לו תועלת, ולשון זה אינו סובל פירוש זה, שהרי בא לאפוקי מהסברא שכיון שאין שמחה לא יברך, ואיך שייך לומר לא סגי בשמחה לחודא, מי דיבר בשמחה לחודא, ואי"ז עניין של כל השאלה קודם" עכ"ל. והיא קושיא נכונה. אכן לפי מה שהוספתי למעלה בשם הרב שלמה הירש שליט"א לבאר דברי הרשב"א, ניחא. דבאמת לא בעי שמחה בפועל, אלא יש לברך על מה שדרך העולם לשמוח בו, ודרך העולם לשמוח מירושה אף שיש עימה צער המיתה.

ממשית, ועל שמחה גרידא אין לברך, וכאמורטו.

זאת ועוד, הרי כתב הרשב"א להדיא "תיפוק ליה משום בני ביתו ובניו, דנהנים ושמחים עמו", הרי להדיא דאף מי ששמח לא סגי בזה, ולזה כתב "אלא שהנאת תועלת קאמור. ובלידת אשתו זכר, יש לאב ולאם הנאת תועלת". והרי זה כדברינו (בביאור התשובה דלעיל בח"א סי' רמ"ה), דשמחה ותועלת בעינן". ופשוט שה"ה לברכת "הטוב והמטיב" דחד דינא אית ליהו.

והנה מדכתב דרק בזכר יש תועלת לאב ואם, מוכח דבלידת בת אין לברך הטוב והמטיב (וכ"ה פשט הש"ס "ילדה אשתו זכר", וברווקא הוא וכפי שמבאר הרשב"א הטעם^{טו}), מהטעמים שמבאר הרשב"א דרק גבי זכר יש לברך (חוטרא למרא, ירך האב ואם, כל אדם תאבין). ואין נראה שבלידת בת אין שמחה, דהא קחזינן שיש שמחה גדולה מאד (אא"כ נאמר שנשתנו הטבעים ואופי בני אדם בזה. וע"ע בפלא יועץ ערך בת. וצ"ע), אלא נראה דר"ל דבלידת בת אין תועלת

טו. וע' באשל אברהם (בוטשאטש, רכ"ג ד"ה מה שלא תקנו), ולענ"ד דבריו מגומגמים, וע"ע הלכה ברורה (כרך י"א סי' רכ"ג בירור הלכה סק"ה, עמ' רנ"א) מש"כ מהפוסקים טעמים נוספים למה דווקא זכר. וע"ע בשו"ת באר משה (שטרן, ח"ב סי' י"ג אות י"ח), ובשו"ת משנה הלכות (חלק ט"ו סי' ע"א). ובמקום אחר הארכתי (דברי דוד יוסף ח"ב, טרם נדפס).

טז. והנה מה שמחדש במשנ"ב (סי' רכ"ג סק"ב, וקדמו הגר"ז בסדר ברכות הנהנין פרק י"ב ס"ק י"ב, וע"ע בפמ"ג סי' רכ"ה א"א סק"ג, ולקמן תחת הכותרת "מור"מ בדעת הגר"ז"), דהרואה את ביתו שנולדה לו פעם ראשונה יברך שהחיינו, ודאי אין מזה סתירה לכל האמור, דהתם מדין הרואה את חברו שלא ראהו ל' יום קאתי עלה, ולא מדין בשורות טובות. וכן מבואר להדיא בגר"ז שם. וכ"כ בהלכה ברורה (כרך י"א סי' רכ"ג בירור הלכה ס"ק ה' עמ' רנ"א), ודו"ק. (וע' במשנ"ב סי' רכ"ה סק"ה ובשעה"צ. ומה שיש להקשות על זה מסי' רכ"ה סע' ב', ע' בשו"ת הר צבי ח"א סי' קט"ו, ובשו"ת ציא"ל ח"ג סי' כ', וחיד"ד סי' כ"א וכ"ב, ובהלכה ברורה שם עמ' רנ"ב שעה"צ סק"ז. אמנם ע' בשו"ת משנה הלכות חלק י"ג סי' ל"ב, ואכמ"ל). ושיטת הגאון הנצי"ב דיש לברך שהחיינו על לידת בת, משום דלא גרע מקנה כלים חדשים. וא"א להאריך בזה.

יז. ועדיין צ"ע בזה. דגם בלידת בת לכאורה יש תועלת, וגם שמחה, ומאי שנא. ושור"ר שכן העיר טהרת השלחן (הובא בילקוט מפרשים בשו"ע מהדו" מכוי" כמ' תקנ"ג). וע' בהערה לעיל בשם הלכה ברורה (הנ"ל, עמ' רנ"א). והעיר לי על זה ידידי הרב חזקיה ארנז שליט"א, "ע' סנהדרין (ק' ע"ב) בת לאביה וכו', וכן בקידושין (פ"ב ע"ב) אוי לו למי שבניו נקבות" עכ"ל. וע' משנ"ב בביאור הלכה (רכ"ג סע' א' ד"ה זכר). ובמקום אחר הארכתי (שם).

שיטת ספר חסידים בברכת הטוב והמטיב

ואולם מצאנו בספר חסידים (סי' תתמ"ג) שלכאורה אינו סובר כן. וז"ל שם "זקן אחד היה בעיר אחת, ובנו בעיר אחרת. כשנולד לבנו בן, וכן כשנולד לבתו בן, היה מברך הטוב והמטיב. אמרו לו, הלא לא אמרו אלא אם נולד לו בן לעצמו, אמר, אפילו נולד לצדיק בן ואני אוהבו מפני צדקותיו, אם נולד לו בן אני מברך" עכ"ל. וכתב על זה מרן החיד"א בברית עולם שם "ואין זה ברכה לבטלה, כי הוא דרך שבח והודאה על טובת חברו ששמח בה" ע"כ. וע"ע בספר חסידים (בסי' שפ"ב").

ומוכח דס"ל דעל כל שמחה יש לברך, ולא בעי שיקבל תועלת ממשית כדי שיברך. וזה כצד ב' שהבאנו. וע"ע בספר מצוות זמניות (הלכות ברכות שער

ט') שכתב "מי ששמע שמועה טובה שתשמחו, יברך הטוב והמטיב" ע"כ. הרי שסתם דבריו ולא חילק דהיינו שמחה דתועלת. וכן הרמב"ם כהביא דין בשורות טובות בהלכות ברכות (פ"י ה"ג), סתם ולא חילק"ט.

אלא שסיים שם מרן החיד"א בברית עולם וכתב "ולא ראיתי לאחרונים שהביא דין זה², רק הרב כנה"ג כתב לעיין בכמה סימני סימן זה, ועל כן נראה שלא יברך בשם ומלכות" עכ"ל. והביא דבריו בכף החיים (רכ"ג סק"ג).

ונראה לי ברור שמרן החיד"א הבין, שהטעם שלא הביאו האחרונים דין זה שחידש הס"ח, הוא משום דס"ל לאחרונים דבעי הטבה ממשית וכמבואר, וכצד א' בחקירה, וכנ"ל בדעת הרשב"א³. ולכן על לידת בנו דווקא אמרו חז"ל לברך, ולא על בן בנו, וכ"ש לא על בן חברו.

יח. ומה שכתב שם שברכת הטוב והמטיב על נישואין היא בעבור "שנותנין לו ממון הרבה", ולא אמר שעל עצם שמחת הנישואין יש לו לברך, הוא משום שהנידון שם הוא שנאלץ לשאת אשה רעה, ולא שמח בעצם הנישואין, עיי"ש.

יט. ושוב הערני ידי"נ הרב אייל שמאי שליט"א, מדברי הרמב"ם במו"נ (ח"ב פ"ל ד"ה וממה), שמשמע שם שאין "טוב" אלא דבר ממשי, ועיי"ש.

כ. אולם הגאון אליהו רבה (ר"ג סק"א) הביא דברי הס"ח הנ"ל. וכ"ה במגן גיבורים (רכ"ג אלף המגן סק"ב. אלא שהוא היה אחרי מרן החיד"א), וראה לקמ"ל.

כא. העיר לי ידידי הרב חזקיהו ארנד שליט"א וז"ל "וצע"ג למה לא כתב החיד"א שהרשב"א אינו סובר כן" עכ"ל. ולענ"ד אינה קושיא כ"כ, דכל זה כלול במש"כ החיד"א "ולא ראיתי לאחרונים שהביא דין זה", ולא חש להאריך ולבאר שכ"ד הרשב"א (וכמו שבאמת העיר הביאור הלכה, וראה לקמן), ולענ"ד ברור שלא בחינם השמיטו האחרונים דין זה שחידש הס"ח, ומסתבר שטעם ההשמטה הוא מסברת הרשב"א. ותו לא מידי.

"על הגשמים ועל בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב, על בשורות רעות אומר ברוך דיין האמת", ומשמע דחד דינא אית לברכת הטוב והמטיב ולדיין האמת, ועל אותה בשורה ממש באותו גוונא, כשהיא טובה ומשמחת, יברך הטוב והמטיב, וכשהיא עצובה ומצערת, יברך דיין האמת.

והנה אע"פ שאמרו בברכות "מת אביו והוא יורשו, בתחלה אומר ברוך דיין האמת", מ"מ כבר כתב הב"ח (רכ"ג סק"ב) וז"ל "ונראה דלאו דוקא אביו, אלא הוא הדין שאר אדם כשר דאדם מצטער עליו מברך דיין האמת, דהוי ליה בכלל מה ששנינו על שמועות רעות אומר ברוך דיין האמת" עכ"ל. והביאו דבריו המג"א (סק"ד), האליה זוטא (רכ"ג סק"ב), ובאליה רבה (רכ"ג סק"ג), ובעולת תמיד (רכ"ג סק"ב), ובמשנ"ב (סק"ח), ועוד. והשתא, הרי לכאורה בברכת דיין האמת לא בעי דבר שהיה לו ונלקח, אלא על עצם הבשורה הרעה אומר דיין האמת כשנעצב ממנה. וא"כ הכא נמי גבי ברכת הטוב והמטיב, על

ואני כשלעצמי עוד נראה לי לדייק דיוק אמת, דאף אותם אלו שאמרו לזקן "הלא לא אמרו אלא אם נולד לו בן לעצמו", גם הם סברו דבעי הנאה ותועלת וכדעת הרשב"א, ולכן אמרו לו דאין לברך אא"כ יש תועלת והיינו בלידת בנו ממש. דדוחק לומר שלא ידעו שאותו זקן היה שמת, אלא ודאי ידעו שהיה שמח (דאל"כ אין הו"א לברך), ואעפ"כ סברו דאין לברך אלא על בנו, וע"כ הטעם כאמור. ורק הזקן הזה, הוא לבדו ס"ל דלא בעי תועלת, וסגי בשמחה. ודו"ק.

ומש"כ שרק זה הזקן כן סבר לבדו, אחר ראותי ראיתי שבספר תורת חיים (סופר, סי' רכ"ג סק"א) כתב, שאף כוונת הס"ח רק לומר שכך נהג אותו זקן, אך אין להורות כן. דפשטא דברייתא דאמרה "ילדה אשתו" לא משמע כאותו זקן^כ. עיי"ש. אך יש לדחות קצת, דמתניתין מילתא דפסיקא קתני, שבבנו ודאי יש שמחה גמורה, משא"כ בבן בנו.

וחשבתי להביא ראיה לשיטת הס"ח, דהנה במשנה אמרו בחד בבא

כב. והעיר לי ידידי הרב חזקיה ארנד שליט"א "זו הסיבה ש"אמרו לו" לאותו זקן שאין לברך. אבל הם לא ידעו טעמו של דבר. ולזה היה צריך הזקן ללמדם הדין. אך לא ראינו שמוזכר שהאומרים היו ת"ח. ואדרבה, סתם זקן הוא זה שקנה חכמה" עכ"ל. ולענ"ד אינו מוכרח, והבוחר יבחר.

כג. וסיים שם הב"ח "ומיהו העולם נוהגין לומר ברוך דיין האמת בלא שם ומלכות, ולפע"ד אינו נכון. ואין צריך לומר במיתת תלמיד חכם או אדם חשוב, דיש לברך בשם ומלכות" עכ"ל. וגם זה הביאו האחרונים הנ"ל. וע' ט"ז (סק"ד), וכ"כ משנ"ב (רכ"ג סק"ח), וגשר החיים (פ"ד אות ה' עמ' ע), ואכמ"ל.

עצם הבשורה הטובה ששמח בה מברך, ולא בעי דבר הניתן ממש. ודו"ק.

ואמנם נראה לי ליישב שיטת הרשב"א הנ"ל, וי"ל דתרי ברכות אלו הא כדאיתיה והא כדאיתיה. ברכת דיין האמת נתקנה כדי להצדיק את הדין, ובוזה כל שמרגיש שמידת הדין פגעה "בסביבתו", אף שלא נלקח ממנו דבר ממשי, יש לו לברך כדי להצדיק את הדין. משא"כ ברכת הטוב והמטיב עניינה הוא הודאה על הטבה ממשית.

אולם באמת גם בברכת דיין האמת בעי שהיה לו דבר ממשי ונלקח, וכ"כ האבודרהם להדיא, ע' ביאור הלכה (סי' רכ"ב ד"ה דיין. ובמקום אחר הארכתי בכל זה, ע' להלן סי' י"ח). וא"כ אדרבה, מדברכת דיין האמת בעי "היה ונפסד", גם ברכת הטוב והמטיב בעי שיקבל דבר ממשי. ושורר שכיוצ"ב כתב בספר מעדני אשר (לונצר, תשס"ג, כרך מסינן קס"ד עד סימן ר"מ. בסימן קכ"ח עמ' ש"ב והלאה), עיי"ש. אכן לפ"ד הפוסקים הנ"ל שמברך דיין האמת על כל בשורה רעה, צ"ל כנ"ל.

ואם כנים אנו בזה, נמצא שנחלקו הרשב"א והס"ח בחקירה הנ"ל. דלרשב"א בעי תועלת ממשית כדי לברך על בשורות טובות, ולס"ח מברך על כל בשורה טובה ששמח בה. וא"כ, לעניין דינא סיים שם מרן החיד"א בברית עולם,

"ועל כן נראה שלא יברך בשם ומלכות". ונראה שכ"ה המנהג.

זמה מאד שמחתי לראות שככל מש"כ כאן, כבר כתב הגאון משנ"ב בביאור הלכה (רכ"ג סע' א' ד"ה ילדה), וז"ל שם "ע' בא"ר שהביא בשם ס"ח דה"ה כשנולד לבנו ולבתו בן או שנולד בן לאוהבו שהוא צדיק וחסיד. אמנם לפי מה שראיתי בתשובת הרשב"א (ח"ד סימן ע"ז, והעתיקו הב"י והמ"א בקיצור ריש סימן רכ"ה), מוכח דפליג ע"ז, שמסיק שם דלאו בכל דבר שנהנה הוא ואחרים עמו שיברך הטוב והמטיב² וכו', עכ"ל. ובהני שזכר הס"ח לא שייך טעם זה, וגם ביתר הפוסקים לא נזכר דבר זה. וטוב למעט בברכות אלו בדבר שלא נזכר בהדיא עכ"ל. והרי זה כמבואר. ואחר ראיתי שכן העיר בקצרה מורי הרב מרן הראש"ל זצ"ל בחזו"ע טו"ב וברכות (עמ' שפ"ט ד"ה והנה), עיי"ש. וע"ע בשו"ת באר משה (שטרן, ח"ב סי' י"ג אות י"ח).

דעת מטה משה ואליה זוטא

והנה כתב באליה זוטא (סי' רכ"ב) וז"ל "אם שמע שמועה שצריך לברך הטוב ומטיב או שהחינו או דיין אמת, אם אין המגיד נאמן, או שהמגיד לא ראה דבר, לא יברך. וכן ראובן שגזלו ממנו, ושמע מנאמן שנתפס הגזלן וישיב הכל, אל יברך עד שישוּב לו הגזילה. ומעשה

דעבד אברהם, אנבואתיה סמך (מטה משה) "עכ"ל. והנה ממה שמקשה מאליעזר עבד אברהם, נ"ל להוכיח דסבר כס"ח הנ"ל. דהרי להרשב"א לא היה לאליעזר ע"א לברך כלל, דהרי לכאורה אליעזר לא קיבל תועלת ממשית בבשורה זו, ורק שמח על עצם הבשורה הטובה שנמצא אשה לבן אדונו. ובאמת באליה רבה (סי' רכ"ב) הביא בשתיקה דברי הס"ח הנ"ל, ונראה דעל זה סמך באליה זוטא שהביא דברי המטה משה, ולשיטתיה אזיל. (וע"ע בשו"ת הלק"ט ח"ב סי' קע"ט, וביבי"א ח"ט או"ח סי' י"ח, וחזו"ע טו"ב וברכות עמ' שצ"ה והלאה, ואכמ"ל).

ואולי אפשר לדחות, דבאמת גם הרשב"א דבעי תועלת ממשית יודה דהיה ראוי שאליעזר ע"א יברך, דאם לא ימצא אשה לבן אדונו, עתה ישאר העבד בלא פרנסה, דאם בן אדונו לא ישא אשה, לא יצטרכו אותו יותר בתור עבד. והוי כתועלת ממשית. וזה דוחק ולא נראה. (עכ"פ הראייה שהביא המטה משה מאליעזר ע"א ודאי אינה קושיא לשיטת הרשב"א, דאי"ז שייך להלכות ברכות, והיה זה קודם מתן תורה וכו', ובאמת אינו שייך לנד"ד).

ביאור שיטת הלכות קטנות בנד"ד

והנה בשו"ת הלכות קטנות (ח"ב סי' ח' ט) כתב "הרי לך בהדיא במה שגיליתי לך אוון (בחלק א' סי' רס"ד.

וע"ע שם סי' רי"ג. ד.א.), דבברכות ההודיה אין קפידא לברך, וכל אחד לפי תבונתו ותבונת לבו לשבח את ה' יש לו לברך, שהרי התקין (הספר חסידים שם. ד.א.) ברכת דיין האמת לאותו נושא אשה, מה שלא הוזכר בגמרא ע"כ. ומשמע מזה דס"ל דיש לברך בנד"ד על כל בשורה טובה שמשמחת, ולא בעי נתינה ממש. ולפי"ז מש"כ "שהרי התקין" הס"ח לברך על אשה רעה, יוצא דהס"ח לשיטתו אזיל, דעל כל בשורה יש לברך, אם טובה יברך הטוב והמטיב, ואם רעה יברך דיין האמת. (ובזה אזיל הלק"ט לשיטתו שם בח"ב סי' ז', דגם ברכת דיין האמת לא בעי היה ונפסד, ובמקום אחר הארכתי, ע' להלן סי' י"ח. וה"ה לברכת הטוב והמטיב, לא בעי שיקבל דבר ממשי, וסגי בעצם הבשורה ששמח בה). ודר"ק.

מברר מה מברך המקבל מתנה ואם יש מזה ראייה לס"ח

והנה לכאורה יש להביא ראייה גדולה מהירושלמי לסברת הס"ח. דהנה כתב מרן הב"י (בסי' רכ"ג סע' ה') וז"ל "ירושלמי בפרק הרוואה (ה"ג), קנה מברך שהחיינו, ניתנו לו במתנה מברך הטוב והמטיב. וכתבו התוס' (נ"ט ע"ב ד"ה ורבי) וצ"ע בתלמוד שלנו, דלא אשכחן הטוב והמטיב אלא בדאיכא אחרינא בהדיה. והרא"ש כתב (פ"ט סי' ט"ז) ולי נראה דהכי נמי איכא אחרינא בהדיה, המטיב לנותן אם המקבל עני שזיכהו השם וחנונו ממון לעשות צדקה, ואם הוא

עשיר שמח הנותן כמה שמקבל מתנתו עכ"ל. ומשמע דתלמודא דידן לא חש למיתני הכי, משום דבכלל מאי דאגמרן דכי איכא אחרינא מברך הטוב והמטיב היא, וזה הטעם יספיק להרי"ף והרמב"ם שלא כתבו הירושלמי הזה "עכ"ל הב"י. וכ"פ מרן בשו"ע (בסע' ה') וז"ל "אם נתנו לו במתנה, מברך הטוב והמטיב, שהיא טובה לו ולנותן" ע"כ.

והנה לכאורה, "ההטבה" שמקבל נותן המתנה, אינה הטבה ממשית, דאם נתן לעני, אינה רק קורת רוח שזיכהו השי"ת לקיים מצוות צדקה, ואם נתן מתנה לעשיר, הוי רק קורת רוח בעלמא. ואעפ"כ ס"ל לרא"ש, דבין לדעת הירושלמי ובין לדעת הבבלי, יש לברך הטוב והמטיב. וזו ראייה לס"ח וקושיא על הרשב"א.

ובס"ד אחר העיון נראה, דהרשב"א יסבור כפשט התוס' (ברכות נ"ט סוף ע"ב), דתלמודא דידן לא ס"ל הכי (וכ"ד הרי"ף והרמב"ם לפירוש הב"י הנ"ל), ובאמת היינו טעמא ד"בגמרא שלנו דלא אשכתן הטוב והמטיב אלא בדאיכא אחרינא בהדיה", וכאן האחרינא,

דהיינו הנותן, אינו מקבל שום דבר ממשי, ורק שמחה וקורת רוח בעלמא יש לו, וכדכתב הרא"ש לבאר טעם הירושלמי. ולכן באמת סובר הבבלי, דאין למקבל מתנה לברך הטוב והמטיב. אלא דהרא"ש עצמו סובר דגם הבבלי יודה לזה, ואילו מהתוס' נראה דלא סברי הכי, והרשב"א יסבור כהתוס' ^{כ"ד}, ודו"ק. ואם כנים אנו בזה, אז נמצא בס"ד, שבחקירה הנ"ל שפתחנו בה, כבר נחלקו הבבלי והירושלמי ^{כ"ד} (לדעת התוס' והרשב"א, אך לדעת הרא"ש והב"י אף הבבלי יודה וכנ"ל, וע' לקמן).

ואולם אכתי נראה לפענ"ד, דאף אם נאמר כדעת הרא"ש והב"י הנ"ל שהבבלי מודה לירושלמי, ולכו"ע מה שיש לנותן המתנה קורת רוח ושמחה מעצם הנתינה חשיב שפיר לברך "הטוב והמטיב", מ"מ עדיין נוכל לומר דאין מזה שום קושיא לדעת הרשב"א. דהרי המקבל מתנה קיבל דבר ממשי (גוף המתנה), ומדינא כבר היה לו לברך שהחיינו, אלא כל שיש אחרים שנהנים ושמחים איתו בטובתו, בזה תיקנו חכמים לברך הטוב והמטיב, דהיינו טוב לו, והמטיב לאחרים. וכדי לברך הטוב והמטיב אחר שהמקבל

כה. ומה מאד שמחתי למצוא בארחות חיים (הלכות ברכות סי' נ"ב), שכתב בשם הראב"ד והרשב"א, דלתלמודא דידן אין למקבל מתנה לברך הטוב והמטיב. ובס"ד מבואר דכפי ששערתו שכן יסבור הרשב"א, כך אכן סבר. וע' בהלכה ברורה (כרך י"א סי' רכ"ג בירור הלכה ס"ק ל"ה ושע"צ ס"ק נ"ח, בעמ' רע"ח) דהכי סברי כמה וכמה ראשונים, ודלא כרא"ש.

כו. ואולם ע' בהגהות הגר"א על הרא"ש (פ"ט הט"ז, הגהה סק"א), ולדבריו הירושלמי לא מיירי מזה כלל.

קיבל דבר ממשי, אף הרשב"א מודה דסגי שישמחו ויהנו הנאה בעלמא עם המקבל (שקיבל דבר ממשי), ולא בעי שגם האחרים יקבלו דבר ממשי. אך לעולם בעי שהמקבל שהוא המברך^כ, יקבל דבר ממשי. ודו"ק היטב כי סברא נכונה היא

כז. והעיר על זה ידי"ג הרה"ג הרב שלמה הירש שליט"א, דבמתנה שהמקבל קיבל דבר ממשי, חשיב גם לגבי הנותן שיש כאן דבר ממשי, שהוא שמח בדבר הממשי שקיבל המקבל. ויתכן לומר לפי"ז דאף הס"ח דהביא סברא לברך על לידת בן לחברו ס"ל כן, דאחר שהמקבל קיבל דבר ממשי, שפיר יש לברך מי שבאמת שמח בזה. עכת"ד. ולדידי אכתי צ"ע בזה.

כח. ובאמת הנותן מתנה אין לו לברך, ורק על המקבל הדין כן לדעת הירושלמי. וע' הלכה ברורה (כרך י"א סי' רכ"ג בירור הלכה סוף ס"ק ל"ה, עמ' רע"ח רע"ט ד"ה והנה בשו"ת פרח) שכ"ד רוב ככל הפוסקים. ולפי המבואר כאן, אתי שפיר הטעם. ואני מצרף כאן מש"כ אלי בנושא מורי הרב, הגאון בעל מח"ס ארחותיך למדני שליט"א. וז"ל "שאלה, האם יש לברך הטוב והמטיב על הנאה שאין בה הנאה גשמית. תשובה, ראיתי מ"ש כת"ר בענין זה שאין לברך על טובה שאין בה גשמיית, ודברים נכונים הם. ויש להוסיף קצת הערות. א. כתב מרן (בס' רכ"ג ס"ה) בשם הירושלמי והרא"ש "אם נתנו לו מתנה מברך הטוב והמטיב שהיא טובה לו ולנותן". ופירש המ"ב (בס"ק כ"א) "והנה יש מאחרונים שחולקים על פסק זה, וס"ל דלפי מסקנת גמרא דידן לא נתקנה ברכה זו כ"א בדאית להו לאחריני ג"כ טובה גשמיית". וי"ל לסברת מרן, כיון שהמקבל יש לו הנאה גשמית, אף שאין לנותן הנאה גשמית, מ"מ עדיין מותר למקבל לברך הטוב והמטיב. והאחרונים דפליגי סברו, דבעינן הנאה גשמית לשניהם. וכן ראיתי פירוש זה בדברי כת"ר. ולפי זה יש לדון במחלוקת בגינת ורדים והפרח שושן בדין זה. כתב הגינת ורדים בא"ח (כלל א' ס"מ) בדין הנ"ל "דודאי הנותן והמקבל מברכין הטוב והמטיב, ואע"ג דלא הזכיר ברכה זו רק לגבי מקבל מתנה, מ"מ גם הנותן מברך ברכה זו". ע"ש. אלא כתב הפרח שושן (בכלל א' ס"ב) "דודאי דגם הרא"ש מודה שאינו מברך אלא המקבל". ע"ש כל דבריו. ולפי זה יש לפרש שלדעת הפרח שושן, הטעם שאין לנותן לברך הטוב והמטיב, הוא מפני שאין לו הנאה גשמית כלל, אף שהמקבל יש לו הנאה גשמית. ולדעת הגו"ר צ"ל שאף אם הנותן אין לו הנאה גשמית, מ"מ כיון שהמקבל יש לו הנאה גשמית עדיין מותר לנותן לברך ברכה זו. ולכאורה י"ל שלדעת הגו"ר אם אחד שמח כשהוא שומע שחברו הטוב התחתן, מותר לברך הטוב והמטיב, אף שאין הנאה גשמית להמברך, מ"מ כיון שיש הנאה גשמית לחברו במה שיש לו אשתו, מותר לברך, וכדמצינו לגבי הנותן מתנה לחבירו. אלא י"ל שאף הגו"ר מודה שאין לברך בזה, כיון שלגבי הנותן מתנה לחבירו, עכ"פ הנותן עושה מעשה דהיינו נתינת המתנה והוא גורם השמחה, משא"כ במי ששמע שהתחתן חברו שהשומע אינו עושה שום מעשה, אין לברך בכה"ג. (אולם שמא י"ל שאם הוא השדכן והוא גורם השידוך, זה כמי שנותן מתנה לחבירו, דהיינו האשה, ולדעת הגו"ר מותר לנותן למברך הטוב והמטיב. ויש לפלפל). ב. ועוד יש לבאר בזה, והוא לפי מ"ש הרמ"א (בס' רכ"ג סע'

של קורת רוח. ולפי"ז גם יוצא, שמרן פסק דלא כרשב"א בזה. עכת"ד. וכיוצ"ב העיר לי ידידי הרב חזקיה ארנד שליט"א. והיא קושיא נכונה.

אולם נראה לענ"ד דיש לחלק טובא בין בני ביתו השמחים בלידת בן חדש, לנותן מתנה. דגבי בני ביתו לעולם אינם חלק מהשמחה, ואין להם שום שותפות וחלק בשמחה, מפני שאין להם שום תועלת מהלידה. משא"כ הנותן מתנה, אם לא יתן, לא ישמח המקבל, וכן המקבל, אם לא יקח, לא יהיה לנותן כמה לשמוח, כך שנמצא שהנותן והמקבל תלויים זה בזה לגמרי, והם באמת כשותפים, ואף יותר מסתם שותפים. ובזה גם הרשב"א עקרונית יוכל להודות שראוי למקבל לברך, ולא דמי לבני ביתו. ולכן אף שהרשב"א סבר דלדינא אין למקבל מתנה לברך (וכנ"ל בשם הארחות חיים), ובזה מרן פסק דלא כוותיה אלא פסק דיש לברך וכדעת הרא"ש, מ"מ אין ראיה

לפענ"ד. אמנם אליבא דאמת כבר כתבתי בהערה לעיל בשם הארחות חיים, שהרשב"א סובר דהעיקר כתלמודא דידן דפליג על הירושלמי, ואין למקבל מתנה לברך הטוב והמטיב.

והעיר לי ידי"נ הרב אהרן כהן שליט"א, דהרי מרן השו"ע עצמו פסק כדעת הרא"ש דיש לברך במתנה, דסגי בשמחה וקורת רוח שיש לנותן כדי להצטרף לשמחת המקבל, ויש כאן שותפות. ואילו הרשב"א הרי כתב להדיא דהשמחה שיש לבני ביתו של אדם, לא חזי לאצטרופי כדי שהאב יברך בלידת בנו, ורק אשתו בעינן, דבעי תועלת. ואע"פ שלבני ביתו ודאי יש שמחה רבה, מ"מ אינם נחשבים כשותפים בזה, דאין להם תועלת, וא"כ לדעת הרשב"א גם במתנה אין לברך, דאף דהנותן יש לו שמחה וקורת רוח, לא מהני לצרף בני ביתו, דאין להם תועלת. וא"כ מוכח דא"א לומר דאף הרשב"א יודה לרא"ש דלעניין "צירוף" סגי בהנאה

א) "ואם מתה אשתו בלידתה מברך שהחינו, דהא ליכא הטבה לאחריני", וכתב המ"ב שם (סק"ד) "יש אומרים דהמחבר פליג ע"ז, וס"ל דאפילו מתה אשתו בלדתה מברך הטוב והמטיב, וכזה ס"ל ג"כ הט"ז לדינא, וטעמו של הט"ז דמ"מ יש לה טובה שהשאירה זכר בעולם ע"ש. אבל במור וקציעה פליג על זה, דברכת הטוב והמטיב נתקן רק על הנאה גשמית ולא על הנאה רוחנית לבר" ע"ש. וי"ל, שלפי שיטת מרן לגבי נתינת מתנה שהמקבל מברך הטוב והמטיב, אף הכי יש לברך, כיון שהאב "קיבל מתנה", דהיינו בנו, ולכן אף כשאשתו יש הנאה שאין בה גשמית, עדיין מותר לאב לברך הטוב והמטיב. ולדעת המו"ק צ"ל דבעינן הנאה גשמית בין לנותן ובין למקבל. מ"מ לכ"ע אין לברך כשאין הנאה גשמית כלל" עכ"ל. וזכיתי שהוא תנא דמסייע לי, ואכמ"ל בזה. רק אעיר, שמש"כ מהמשנ"ב בדעת המור וקציעה, זה לכאורה נסתר מדברי המור וקציעה עצמו (בסי' רכ"ג) גבי ברכה על נישואין או שמועת שידוכין שכתב "דלא גרע משאר שמועות טובות מרחוק ואפילו שאינן מגיעות לו בעצם". (והבאתי תורף דבריו בהערה לקראת סוף המאמר, עיי"ש). וצ"ע.

מוכח דלדינא אין לברך. וכ"פ מר בנו בהלכה ברורה (כרך י"א סי' רכ"ג, בירור הלכה סק"ו, עמ' רנ"ב רנ"ג).

וכנראה סמך הגר"ז על סברת הס"ח, שהביאה האליה רבה (וכ"כ בקצות השולחן, ראה לקמן). אולם לפי"ז יש לו לברך גם בלידת נכדו או בן חבירו, ולא משמע כן ממש"כ שם הגר"ז בהמשך (באות י"ב) "ילדה אשתו זכר, חייב לברך הטוב והמטיב. הטוב לו, והמטיב לאשתו, שנוח לה גם כן בזכר, וכן על כל בן ובן שנולד לו, והיא גם כן חייבת לברך כן, ואפילו אם הוא בעיר אחרת, ובאו ואמרו לו ילדה אשתך זכר, מברך הטוב והמטיב" ע"כ. ועוד כתב (שם) "ואפילו על בת צריך לברך כל שלשים יום כשנהנה ושמח בראיתה כמו שנתבאר, אלא שעל השמועה אינו מברך כלום, שאינה שמועה טובה" ע"כ. ולכאורה לסברת הס"ח יש לברך כל ששמח, בין על בנו, ובין על בן חבירו, ואולי אפילו על ביתו שנולדה לו. ושמא באמת ה"ה דיברך כששמח (כדמוכח באות ז'), וסתמא דמילתא קאמר (באות י"ב) דגבי בנו יברך. אכן גבי ביתו, סתמא דמילתא קאמר דלא יברך, שבסתמא "אינה שמועה טובה", אכן מי שלידו היא שמועה טובה, אה"נ יברך לסברת הגר"ז. וכל זה דוחק, וראה לקמן^{כט}.

דלדעת מרן אפשר לברך בעלמא הטוב והמטיב על עצם השמחה אף בלי שקיבל ממשות. אלא רק מי שקיבל דבר ממשי, מתנה, בזה יש לצרף מי שנתן לו ושמח, כדי שהמקבל דבר ממשי, יוכל לברך הטוב והמטיב לדעת מרן. ורק בזה פליג מרן על סברת הרשב"א, אך לא לעניין לברך בשמחה גרידא. כ"נ לי פשוט.

מו"מ בדעת הגר"ז בשו"ע הרב

והנה כתב הגר"ז בסדר ברכות הנהנין (פי"ב אות א') וז"ל "כל שמחת לבב הבאה לאדם מטובת עולם הזה, חייב לברך עליה. ואם אין עמו שותף בטובה מברך שהחינו, ואם יש עמו שותף בטובה מברך הטוב והמטיב" עכ"ל. והוסיף עוד וכתב (באות ז') "על שמועות טובות, בין שהיא טובת רבים בין שהיא טובת יחיד, כל שלבו שמח בטובתו, כגון שהוא אביו או רבו או רעו אשר כנפשו, מברך הטוב והמטיב. הטוב לו ששימח לבבו, והמטיב למי שנעשית לו הטובה. ואין צריך לומר אם רואה הטוב בעיניו" עכ"ל. ומסתימת דבריו משמע דלא בעי הטבה ממשיית. ולפי האמור אי"ז נכון לדעת הרשב"א וסיעתו. וכבר כתבנו דמרן החיד"א והביאור הלכה, והתורת חיים, והכף החיים כתבו דאין להורות כן. וגם בחזו"ע טו"ב וברכות שם (עמ' שפ"ט)

כט. ואמר לי ידי"נ הרה"ג הרב שלמה הירש שליט"א, דיתכן דאף הגר"ז מודה דבעי דבר ממשי, שהרי כתב "כל שמחת לבב הבאה לאדם מטובת עולם הזה", ומבואר דבעי הטבה ממשי, ומה דמברך בשמחת רעו כנפשו, היינו כשרעו קיבל דבר ממשי "מטובת העולם הזה",

מבאר מחדש הפשט בגמרא ומו"מ בדעת הרשב"א

ואמנם אחר שדיברתי בסוגיא זו עם ידי"נ הרב בניהו שנדורפי שליט"א, בס"ד התבהרו לנו כמה נקודות חשובות, והנני בא לבארם. ויש לחזור על הראשונות ולהעמיד דברים על דיוקם. ז"ל הש"ס ו"על הגשמים הטוב והמטיב מברך, והאמר רבי אבהו ואמרי לה במתניתא תנא מאימתי מברכין על הגשמים משיצא חתן לקראת כלה, מאי מברכין, אמר רב יהודה מודים אנחנו לך על כל טפה וטפה שהורדת לנו וכו'. ואלא קשיא, לא קשיא, הא דשמע משמע, הא דחזא מחזי" ע"כ. והיינו, דהשתא סובר הש"ס, דאם אמרו לו שירדו גשמים (וכגן שישן בלילה ובשרוהו כן בבוקר, ולא ראה בעצמו. ע' רש"י ד"ה שמע), אך לא ראה כן בעצמו, בכה"ג יש לו לברך "הטוב והמטיב" מדין המשנה. אכן אם ראה בעצמו שירדו גשמים, אזי יש לו לברך ברכת "מודים אנחנו לך", כרבי אבהו או מתניתא תנא.

ומקשה על זה הש"ס "דשמע משמע היינו בשורות טובות, ותנן על בשורות טובות אומר ברוך הטוב והמטיב" ע"כ. והיינו, דהנה המשנה אמרה "על הגשמים, ועל בשורות טובות, אומר הטוב והמטיב", ומשמע דתרי מילי

נינהו, וגשמים אינם מדין "בשורות טובות". וא"כ, כאשר אמרו לו שירדו גשמים והוא לא ראה בעצמו, מה דמברך הטוב והמטיב הוא מדין "ועל בשורות טובות", ולא מדין "על הגשמים". ואילו הש"ס כעת רוצה לבאר דין ברכת הטוב והמטיב ד"על הגשמים". ולכן א"א לחלק כנ"ל בין שמע משמע לחזא מחזי, דאם שמע, אינו מדין "על הגשמים" אלא מדין "בשורות טובות".

ועב"פ מבואר כאן בש"ס, דהשומע שירדו גשמים ולא ראה, הוא דוגמא לדין "השומע בשורות טובות" שאמרה המשנה. וא"כ ברור, דכל מה דממשיך שם הש"ס לבאר מתי יש לברך "הטוב והמטיב" ומתי יברך "מודים אנחנו לך", אינו ברור בדין "בשורות טובות", אלא ברור רק בדין "על הגשמים", מתי יברך "מודים אנחנו לך", ומתי "הטוב והמטיב". ולכן מה דמסיק שם הש"ס "אלא אידי ואידי דחזי מחזי, ולא קשיא, הא דאתא פורתא ("מודים אנחנו לך". רש"י), הא דאתא טובא ("הטוב והמטיב". רש"י), ואיבעית אימא הא והא דאתא טובא, ולא קשיא, הא דאית ליה ארעא ("הטוב והמטיב". רש"י), הא דלית ליה ארעא ("מודים אנחנו לך". רש"י) וכו', לא קשיא, הא דאית ליה שותפות ("הטוב והמטיב"), הא דלית ליה שותפות ("מודים אנחנו לך"),

והחבר ששמח בזה, בכה"ג סגי שהמקבל קיבל דבר ממשי. אך על שמחה גרידא ממש, אף הגר"ז מודה דאין לברך. עכ"ד.

גשמים "דשמע משמע היינו בשורות טובות". אך אם ראה שילדה אשתו זכר בעצמו, אין זה מדין "בשורות טובות". אלא מדין "קנה כלים חדשים" (מעין זה ודו"ק), דאם הוא לבדו מברך שהחינו, ואם איכא אחרינא בהדיא (אשתו דווקא, וכדביאר הרשב"א בתשובה), מברך הטוב והמטיב^ל.

והנה לאור כל האמור כאן, ואם כנים אנו בזה, יוצא דמה שדן הרשב"א בתשובות (ח"א סי' רמ"ה, וח"ד סי' ע"ז) הנ"ל גבי מי שנולד לו בן זכר אם יברך שהחינו או הטוב והמטיב, אי מיירי דראה הלידה בעצמו, אזי הברכה היא מדין "קנה כלים חדשים" (כע"ז וכנ"ל) ולא מדין "בשורות טובות". ורק אם "שמע משמע" ולא ראה בעצמו, אזי הברכה היא מדין "בשורות טובות". והנה מסתימת הרשב"א נראה דמיירי שראה כן בעצמו, וא"כ בזה חידש לן הרשב"א דבעי "הנאת תועלת" ולא סגי בשמחה גרידא כדי לברך הטוב והמטיב. ובאמת מאד מסתבר כן לפי האמור, דבדין "קנה כלים חדשים" ברור דבעי "קנה", והיינו הנאת תועלת דקאמר הרשב"א לגבי בן זכר, ובלא תועלת לא שייך זה.

והתניא (בניחותא. רש"י) קצרו של דבר על שלו הוא אומר ברוך שהחינו וקיימנו, על שלו ועל של חברו אומר ברוך הטוב והמטיב ע"כ. כאמור, כל החילוקים האלו הם רק בדין "ועל הגשמים", ולא בדין "בשורות טובות".

ואולם ברור שלדינא, החילוק הנ"ל בין אית ליה שותפות ללית ליה שותפות, נכון ושייך גם בדין ברכת הטוב והמטיב של בשורות טובות, שהרי אפילו בדין שינוי יין מסיק שם הש"ס "דאיכא בני חבורה דשתו בהדיה", וכן בדין ילדה אשתו זכר מסיק הש"ס "דאיכא אשתו בהדיה". והטעם, מפני שגדר ברכת הטוב והמטיב כך הוא משמעות הברכה, טוב לזה ומטיב לאחר, ולכן לעולם בעי דאיכא אחר בהדיה גבי ברכת הטוב והמטיב. אך בכל זאת עדיין יש לחלק כנ"ל דכמו שברור שברכת הטוב והמטיב דיין אינה מדין "על הגשמים", וכן אינה מדין "ועל בשורות טובות", כמו"כ ברור דברכת הטוב והמטיב ד"ילדה אשתו זכר" היא תלויה בחילוק הנ"ל בש"ס, דאם רק שמע כן אך לא ראה בעצמו ("אמרו לו ילדה" וכו') אז ברכתו היא מדין בשורות טובות, וכמו שאמר הש"ס גבי אמרו לו שירדו

ל. וכתב מרן הב"י (בריש סי' רכ"ג) וז"ל "ואע"ג דבברייתא תניא אמרו לו ילדה אשתך מברך הטוב והמטיב, סובר רבינו דאורחא דמילתא דאומרים לו, וה"ה אם לא אמרו לו, אלא הוא מעצמו רואה. ומפני כך לא הזכיר אמרו לו" ע"כ. ואין מזה סתירה למש"כ, דאף אני מודה דבין אמרו לו בין ראה מעצמו מברך, רק דבאמרו לו הוא מדין בשורות טובות, ובראה הוא מדין דמי לקנה כלים, וכדמחלק הש"ס בין גשמים שירדו "הא דשמע משמע הא דחזא מחזא", וכמבואר. וע"ע מג"א (רכ"ג סק"א, ורכ"א סק"ב, ופמ"ג שם, ומחה"ש ד"ה ומשו"ה).

ולפי"ז יתכן אולי לומר, דברכת הטוב והמטיב דבשורות טובות (לא דקנה כלים חדשים), לא בעי דווקא הנאת תועלת, וכל ששמח בזה סגי, ובזה יודה הרשב"א לסברת הס"ח. ואף שבגמרא מבואר דאם "שמע משמע" שירדו גשמים הוי בשורות טובות, ובירדו גשמים יש הנאת תועלת ולא רק שמחה גרידא, מ"מ י"ל דדוגמא בעלמא הוא, ולא דווקא. וכל ששמח בבשורה שבישורהו, שפיר הוי בכלל "שמע בשורות טובות". כך היה נראה לומר.

אולם באמת א"א לומר כן בדעת הרשב"א כלל, שהרי כל טעמו שלא תיקנו לברך הטוב והמטיב גבי רואה חברו אחר ל' יום, הוא משום דלא שייך לומר "הטוב והמטיב" כשלא קיבל דבר. ואין זה משנה מדין מה מברך "הטוב והמטיב", כל שלא קיבל, לא הוי בכלל "טוב" כלל. וזהו עיקר תירוץ הרשב"א למה לא תיקנו לברך הטוב והמטיב ברואה חברו, ודו"ק. זאת ועוד, אין לחילוק זה ברשב"א כל זכר ורמז. ובפרט שיוצא דבר תימה, דמי שאמרו לו שנולדה לו בת, יברך הטוב והמטיב (מדין בשורות טובות), אף שגבי בת הוא לא קיבל דבר כמבואר ברשב"א, אך אם לא הספיק לברך עד שראה אותה, שוב לא יוכל לברך, דבחזי מיחזי בעי הטבה גמורה. ואי"ז אלא תימה. וע' לקמן בדעת הריטב"א.

וידידי הרב חזקיה ארנד שליט"א העיר לי, דגבי ברכת שהחיינו א"צ תועלת, ורק גבי ברכת הטוב והמטיב

הצריך הרשב"א תועלת. עכת"ד. וכן אמרו לי עוד חכמים. ולענ"ד לא כך, דבאמת ברכת שהחיינו והטוב והמטיב (על בשורות טובות) עניינם אחד והם שני צדדים של אותו המטבע, ויש לברך אותם ממש באותו מקרה ובאותם תנאים, אלא ששהחיינו יברך כשהוא לבדו באותה הטובה, ואילו הטוב והמטיב יברך כשיש איתו שותף, וכפשט הסוגיא בברכות שם (נ"ט ע"ב). ואין כל חילוק אחר ביניהם כלל. ואם לגבי הטוב והמטיב הצריך הרשב"א הנאה של תועלת, ברור שה"ה לעניין שהחיינו. ולא לישתמיט שום פוסק שיחלק בזה, ואף ברשב"א אין לזה רמז. ולדרכינו ניחא, ודו"ק. והחולק בזה, עליו להביא ראיה גמורה.

והנה ז"ל הריטב"א (שיט"מ) בברכות שם (נ"ט ע"ב) "אי בעית אימא אידי ואידי דחזא מחזא, ולא קשיא, הא דאית ליה ארעא לדידיה, הא דלית ליה ארעא לדידיה. אית ליה ארעא הטוב והמטיב. לית ליה מודים אנחנו לך. ומיהו כל היכא דשמע משמע מברך הטוב והמטיב דהיינו על בשורות טובות, דלא נדי מאוקימתא דמעיקרא אלא משום דהיינו על בשורות טובות, אבל ודאי פשיטא מילתא דמברך על הגשמים כדשמע הטוב והמטיב" עכ"ל. ומבואר בדבריו כנ"ל, דאף למסקנה יש חילוק בין שמע משמע וחזא מיחזי. וכששמע שירדו גשמים, מברך מדין "בשורות טובות", וכשראה, מברך מדין "ועל הגשמים".

ועוד כתב שם הריטב"א וז"ל "הכי גרסינן, הא דלית ליה שותפא בהדיה כלל,

כדתניא קצרו של דבר על שלו וכו'. הילכך גבי גשמים לעולם חשיב כדאית ליה שותפא, שהכל שותפין באותה הנאה שהרי המטר יורד אף בשדות אחרים, ומשום הכי מברך הטוב והמטיב. וכן נמי גבי מת אביו וירשו דאוקי בדאית ליה אחי דירתיה בהדיה, אפילו כשהניח אביו שדות מוחלקות עסקינן, ואפילו הכי קאמר הטוב והמטיב, כיון דבעיקר אותה טובה יש לו בה שותפין. הילכך לעולם לא משכחת לה בגשמים שיברך שהחיינו, וכן עיקר. אישתכח השתא גבי גשמים, אית ליה ארעא מברך הטוב והמטיב. חזא מחזא ולית ליה ארעא לדידיה ואילו פיננו מלא וכו'. שמע משמע, בין אית ליה ארעא בין לית ליה ארעא מברך הטוב והמטיב, דהא מתמהינן ואמרינן שמע משמע היינו בשורות טובות, ולא משוי הפרישא בין אית ליה ארעא ללית ליה, דמכל מקום, כל גבי גשמים לכל אחד יש בהם תועלת. ואפשר דכל דלית ליה ארעא לדידיה לא מברך הטוב והמטיב, דכיון דלית ליה ארעא מאי טוב ארעא מאי טוב ומטיב איכא גביה. וזוהי ממש כדברי הרשב"א, שכדי לברך "הטוב", צריך שיקבל משהו ממשי. וע"ע ברשב"א בברכות שם (ד"ה אלא אידי, ובד"ה והא דאמרינן), ובמאירי שם, ובפירושו הרשב"ץ לברכות (עמ' שכ"ב ד"ה פיס', וד"ה ומוכח), וברא"ה (ד"ה על הגשמים), וע"ע בכ"י (או"ח ס"ס רכ"א). ואכמ"ל.

שביארנו לעיל בדעת הרשב"א. שהרי כתב גבי גשמים "שהכל שותפין באותה הנאה, שהרי המטר יורד אף בשדות אחרים, ומשום הכי מברך הטוב והמטיב". ושוב כתב "ולא משוי הפרישא בין אית ליה ארעא ללית ליה, דמכל מקום כל גבי גשמים לכל אחד יש בהם תועלת". הרי דבעי תועלת, ומוכח דבלא זה אין מקום לברך. וזה פשוט בדבריו. ובפרט למש"כ בדרך השניה "ואפשר דכל דלית ליה ארעא לדידיה לא מברך הטוב והמטיב, דכיון דלית ליה ארעא מאי טוב ומטיב איכא גביה". וזה ממש כדברי הרשב"א, שכדי לברך "הטוב", צריך שיקבל משהו ממשי. וע"ע ברשב"א בברכות שם (ד"ה אלא אידי, ובד"ה והא דאמרינן), ובמאירי שם, ובפירושו הרשב"ץ לברכות (עמ' שכ"ב ד"ה פיס', וד"ה ומוכח), וברא"ה (ד"ה על הגשמים), וע"ע בכ"י (או"ח ס"ס רכ"א). ואכמ"ל.

אכן לגבי ברכת שהחיינו על בשורות טובות, יש לדון ולדקדק בדבריו. בדבתחילה כתב "הילכך לעולם לא משכחת לה בגשמים שיברך שהחיינו, וכן עיקר", משמע קצת דמשום דדרך הגשמים לירד לכל, לכן אין מציאות שיהיה הטבה רק לו ולא לאחרים. משמע שאם כן הייתה מציאות, היה צריך לברך שהחיינו. ולפי"ז בכל בשורה טובה לעצמו יברך שהחיינו. אך ברור שעכ"פ בעי שיקבל משהו, דומיא דגשמים, וכמו בברכת הטוב והמטיב. ואולם למאי דכתב לבסוף בדרך אפשר, "ואפשר דכל דלית

ויש ללמוד מדבריו כמה חידושים. תחילה מבואר בדבריו להדיא, דכדי לברך הטוב והמטיב בבשורה טובה, בעי שהשומע יקבל דבר ממשי, וכפי

ליה ארעא לדידיה לא מברך הטוב והמטיב, דכיון דלית ליה ארעא מאי טוב ומטיב איכא גביה", יתכן דיברך עכ"פ שהחיינו, אף כשאין לו שדה, ואף שלא קיבל כלום. אלא שהעיקר חסר מהספר, ואין לזה זכר בדבריו.

ולכן לפענ"ד צ"ל שגם בדרך השניה שכתב ("ואפשר" וכו'), הוא לא חזר בו לעניין ברכת שהחיינו, דבאמת גם אין שייך לברך שהחיינו כל שאין לשומע הטבה בבשורה ששמע. ומה שהיה משמע מדבריו בתחילה שאם הגשמים היו באים רק לו היה מברך שהחיינו, אה"נ, הוא רק משום שקיבל דבר ממשי. אך בדלית ליה ארעא, אין רמז בריטב"א שיברך שהחיינו כשמע שירדו גשמים. ורק אם ראה שירדו, אומר מודים אנחנו לך וכו'. אך לא שהחיינו. דשהחיינו והטוב והמטיב דגבי בשורות טובות, בעי הטבה גמורה. כ"נ לי ברור בריטב"א.

והנה הרא"ה שם כתב (בד"ה אבל ליכא) וז"ל "אבל ליכא שותפא בהדיה מברך שהחיינו, פ' ומברך נמי ברכת מודים, דאין ברכתו על טובתו המיוחדת לו פוטרת ברכה שהיא בטובת כל העולם" עכ"ל. ועיי"ש בהערת המהדיר. ומשמע דברכת שהחיינו היא רק כשקיבל הטבה, דהיינו שיש לו ארעא או מברך על טובתו מהגשם שהחיינו, וחידש הרא"ה דמחויב גם לברך "מודים". אאמנם הראיה אינה מוכרחת לגמרי, דשמא הוא מיירי רק בדין "ועל הגשמים", אך בדין "על בשורות

טובות", יודה דיש לברך שהחיינו. ולפענ"ד זה אינו.

וסמוך לחתימה מצאתי למרן הגרא"י קוק זצ"ל בשו"ת אורח משפט (סי' מ"ז) שכתב וז"ל "בתשובת חת"ס (תשובה נ"ב) הביא בשם הלק"ט, שיברך ש"ץ הטוב והמטיב (מיירי בציבור שקנו ס"ת. ד.א.). ומנהג העולם לומר שהחיינו. וצ"ע, לכאורה היא טובה משותפת (וא"כ תמוה מנהג העולם לברך שהחיינו, שהרי צריך לברך הטוב והמטיב. ד.א.). ואולי משום דמצוות לאו להנות ניתנו, לא שייך הטוב והמטיב כי אם בטובות גופניות" עכ"ל. והובאו דבריו בחזו"ע (טו"ב וברכות עמ' שצ"ו), וביביע אומר (ח"ט או"ח סי' י"ח).

וכתב שם בחזו"ע שכ"כ בחידושי מהרא"ך (דף ו' ע"ב). הוא הגאון רבי אליעזר הכהן, חתן הגאון רבי יעקב מליסא בעל הנתיבות). עכת"ד. וז"ל המאר"ך שם "דברכת הטוב והמטיב נראה דאינו בא רק כשיש לחברו טובת הגוף ולא במאי שחברו שמח, כמבואר במג"א (סי' רכ"ה) דהרואה את חברו לאחר ל' יום אומר שהחיינו, ואע"פ שיש אחרים שנהנין בראיתו אינו אומר הטוב והמטיב, דאי"ז טובה אלא שמחה" עכ"ל. ודון מינה ואוקי באתרין.

ואף שלכאורה משמע מדבריו דעכ"פ שהחיינו מברך, אולם באמת זה אינו, דשאני ברכת שהחיינו על חברו שכך תיקנו חכמים, שאף שאינו מקבל שום

הטבה ויש רק שמחה, מברך שהחיינו. משא"כ בבשורות טובות דבעי תועלת, ממילא אף לעניין שהחיינו על בשורות טובות (כשהבשורה טובה לו לבדו) בעי תועלת. וכן מוכח באורח משפט שם, שאחר שכתב שלא נהגו לברך הטוב והמטיב גבי ס"ת, והסביר דאין בזה תועלת גופנית, שוב כתב דעכ"פ מברך שהחיינו, ומייד נימק דבריו וכתב "ראוי לברך שהחיינו, דמברכין ג"כ על שמחה של מצוה הבאה מזמן לזמן, או שבאה בקנין". הרי דלא היה סגי מצד עצם השמחה וההטבה, אלא יש לדמות זה לשהחיינו על מצווה הבאה לזמן לזמן, או לקנה כלים חדשים. ומוכח שהבין דלא סגי לברך שהחיינו מעצם השמחה, ודו"ק.

מו"מ בדברי הגאון קצות השלחן ובביאור שיטת הרשב"א

הנה בספר קצות השלחן (סי' ס"ד אות י' בבדי השלחן) אחר שהביא שהביאור הלכה כתב שהרשב"א חולק על ס"ת, כתב וז"ל "אמנם נראה דכיון שהס"ח פסק לברך, והא"ר הסכים, ותשובת הרשב"א שמביא הביאור הלכה בודאי לא נעלמה מהא"ר, שהרי הבי"י מביאה. ע"כ אין לזוז מהס"ח. וכו'. ואדמו"ר ז"ל כתב (שו"ע הגר"ז) מפורש, כל שלבו שמח בטובתו כגון שהוא אביו או רבו או רעו אשר כנפשו, מברך הטוב והמטיב. וזהו ממש הדין שבס"ח שנולד בן לבנו או לאהובו יברך. והקושיא של הביאור הלכה

מהרשב"א יש ליישב בפשיטות, דהרשב"א בא למעוטי רק שבעל הטובה עצמו לא יברך הטוב והמטיב עבור זה שחברו שמח בטובתו, וע"ז הביא הראיה מילדה אשתו זכר, אבל חברו ששמח בטובתו, יכול לברך הטוב והמטיב על שמחת עצמו וטובת חברו. והרשב"א לא דיבר מזה כלל. והסברא פשוטה לחלק בין הנושאים, דהשמח בטובת חברו, כיון שמרגיש שמחה בלבו, יכול לברך הטוב והמטיב על טובת חברו, דחברו בודאי יש לו טובה. אבל בעל הטובה עצמו, לא יוכל לברך על זה שחברו שמח בטובתו, דמאן מוכח שחברו באמת שמח כ"כ בטובתו עד שראוי לברכה, ואולי הוא יחיד בטובה זו, ובזה גם הס"ח מודה שיברך רק שהחיינו. ובמקבל מתנה שי"א שיברך הטוב והמטיב על שמחת הנותן, התם אין הנותן שמח בטובת המקבל, אלא שיש לו שמחה מטובת עצמו שזכה להיות נותן" עכ"ל.

ואחר המחילה הרבה לפענ"ד יש להעיר ע"ד. דמה שכתב "ותשובת הרשב"א שמביא הביאור הלכה בודאי לא נעלמה מהא"ר, שהרי הבי"י מביאה", לענ"ד אין מזה הכרע, דהא"ר אינו חייב להעיר על כל ראשון שמעתיק, מי ומי החולקים עליו ובמה, וסמך על המעיין שיבין. (ובכלל, מסופקני אם כוונת הא"ר שכל מה שמעתיק בספרו הוא הלכה למעשה, או אינו אלא רק כמראה מקום ל

וכספר ברכי יוסף ומחזיק ברכה). בפרט בנד"ד שכבר כתב התורת חיים שהס"ח רק הביא שכך נהג אותו זקן, ותו לא מדי.

ואולם מה שכתב הקצות השלחן לבאר בדעת הרשב"א, לפענ"ד אין דבריו מוכרחים כלל. דהרי בפירוש כתב הרשב"א "אלא תלויה בדבר שמגיע לו תועלת". ומבואר דבעי תועלת ולא סגי בשמחה. ואיך נחלק בין אבי הבן לשאר כל אדם (ועוד ראה לקמן). ואף אם נדחוק

כוונתו, דכ"ז קאמר רק כשאינו שמח, אך אם שמח לא בעי תועלת (כן שמעתי מידידי הרב חזקיה ארנד שליט"א, ואינו נראה לילב), מ"מ כל זה אולי נוכל לדחוק רק בתשובת הרשב"א הראשונה (ח"א סי' רמ"ה), אך לענ"ד ממה שכתב בתשובה השניה (ח"ד סי' ע"ז) נראה שאין הפירוש כן. שהרי כתב שם "תיפוק ליה משום בני ביתו ובניו דנהנים ושמחים עמו", ומבואר דאע"פ שהם שמחים איתו באמת, אין לברך. ואילו לדעת הגר"ז יש לברך

הוא המעיין שיבין. עכ"פ ודאי א"א להחשיב את האליה רבה כמעתיק סתם, והכל בנוי על דרך של פסק, והוא ירד להכרעה יותר מהרבה אחרונים. ועוד, הגר"ז שפסק לברך, הרי ודאי ראה הרשב"א המובא בב"י עכ"ל. ולענ"ד אינו מוכרח. ואף אם כ"ה דעת הא"ר, אכתי י"ל סב"ל.

לב. ואני מביא כל לשונו מפני האהבה והכבוד, וז"ל "אין זה כלל דברי קצות השלחן. וכל דבריו הם רק על התשובה (ח"ד סי' ע"ז), ולא חילק כלל בין שמחה לתועלת. אלא סובר הקצוה"ש בדעת הרשב"א, שכשאדם מרויח לבדו אז צריך לברך שהחינו, וכשיש שותף כמותו שהרויח יחד ריוח של תועלת, אז מברכים הטוב והמטיב, שטוב לו והטיב גם לחבירו. וזה שייך רק כששניהם הרויחו. אבל אם אחד הרויח, לא שייך לברך הטוב והמטיב, שאין הטבה של תועלת לחברו (שטובת חברו אין בה ממש ביחס לטובת המרויח, ולכן לא שייך להזכירו בברכה). אבל החבר ששומע, הוא בודאי שמח, ומדין שמועה טובה יש לו לברך. אלא שהוא לא צריך לברך דווקא שהחינו, אלא יכול לברך הטוב והמטיב, ש"טוב" לו השמועה, "והטיב" עם חברו. וזה ממש כוונת שו"ע הרב לפרש הברכה של "הטוב והמטיב". ולפי"ז אין שום קושיא של יציבא בשמי שמיא וכו'. ואמנם ראיתי במג"א (רכ"ה סק"א) שכתב בשם הלבוש למה על ראיית חבר מברך שהחינו ולא הטוב והמטיב (והרי יש שניים), וכותב שאין הטבה אלא שמחה. משמע שאינו סובר כשו"ע הרב. אבל אין ראייה שגם שהחינו לא יברך. אבל אפשר לחלק, שבראיית חבר אין חידוש טובה בעולם, אלא שמחה גרידא, ובזה לא שייך הטוב והמטיב. אבל בשמועות טובות שיש הטבה בעולם, כל השמח על השמועה יכול לברך. וראוי ליישב כך, שהרי הגר"ז ראה מג"א, ואין דרכו לחדש הלכות נגדו. ועוד, נראה שעדיף להדחק מעט ולקבל תירוץ הקוצה"ש הנ"ל, מלהישאר בקושית הרשב"א על סברת הס"ח וסיעתו, למה הצריכו בגמרא אשתו, ולא סגי בבני ביתו עכ"ל. ודברי הרשב"א הנה הינם לפנינו, והבוחר יבחר כפי הפירוש הנאות לדעתו.

בכל מידי דשמחה, וזה אינו. והטעם הוא כדמסיים שם הרשב"א להדיא "שהנאת תועלת קאמר", ואין הטעם משום "דמאן מוכח שחברו באמת שמח כ"כ בטובתו עד שראוי לברכה, ואולי הוא יחיד בטובה זו", כפי שכתב הקצות השלחן, וזה תימה. ומבואר, דכל שאין "הנאה של תועלת", אין לברך לדעת הרשב"א.

ומש"כ הקצות השלחן "אבל חברו ששמח בטובתו, יכול לברך הטוב והמטיב על שמחת עצמו וטובת חברו. והרשב"א לא דיבר מזה כלל", לא נראה לי כדבריו, דאם הבני ביתו אינם מצטרפים לאב כדי שיברך הטוב והמטיב דהטוב לו והמטיב להם, איך יוכלו הם לברך בעצמם. וכלפי לייא, יציבא בארעא וגיורא בשמי שמיא. אתמהה.

ומש"כ לחלק שם בין לאצטרופי לאב, לבין לברך בעצמם, זה אינו, דכמו דלגבי לאצטרופי לאב בעי "הנאת תועלת" ומש"ה אינם מצטרפים, כמ"כ ה"ה וק"ו דלא יברכו בעצמם, דאין להם "הנאת תועלת". ומה שהוציא חילוק אחר ("דמאן מוכח שחברו באמת שמח כ"כ בטובתו עד שראוי לברכה"), זה להדיא

דלא כדכתב הרשב"א בעצמו. וכנ"ל. (ומה שכתב בסו"ד "ובמקבל מתנה שי"א שיברך הטוב והמטיב על שמחת הנותן", נראה שלא היה צריך לזה, שכבר הבאנו מהארחות חיים שהרשב"א באמת אינו סובר כן. ונראה שבא לבאר, שגם האומר לברך במתנה, והכי קי"ל, אף הוא לא יסתור סברת הגר"ז).

ומה שסיים בקצות השלחן "התם אין הנותן שמח בטובת המקבל, אלא שיש לו שמחה מטובת עצמו שזכה להיות נותן", זה לכאורה נגד הרא"ש (שהוא מקור דין זה) שכתב להדיא "ואם הוא עשיר, שמח הנותן במה שמקבל מתנתו". ואף שגבי עני הוא כן כדכתב הקצות השלחן, מ"מ לגבי עשיר, השמחה לנותן היא ממה שהסכים המקבל לקבל. וכבר ביארתי לעיל שהטעם הוא משום דהמקבל והנותן הם שותפים ממש (עכ"פ לדעת הרא"ש, וכתבתי שהרשב"א עקרונית יוכל להודות בזה, אלא שבארחות חיים כתב שהרשב"א חולק בזה על הרא"ש). ולכן נראה לענ"ד שאחמה"ר א"א לסמוך על דבריו של הגאון קצות השלחן בזה^ל.

לג. וכבר הבאתי שידידי הרב חזקיה ארנד שליט"א אמר לי, דאף אם לפי הרשב"א באמת אין לברך בנד"ד הטוב והמטיב, מ"מ עדיין מי ששמח כששמע בשורה טובה על חברו, יוכל לברך שהחיינו. דרק בשביל לברך הטוב והמטיב דמשמע טוב לי ומטיב לאחריני, בזה הצריך הרשב"א הנאת תועלת. אך לגבי ברכת שהחיינו א"צ תועלת דווקא. והוסף, כיון שרבו הסוברים לברך הטוב והמטיב, וגם דברי הרשב"א יש לפרש שאינו חולק, וכדכתב קצוה"ש, ודאי יש לברך. אלא אולי עדיף לברך שהחיינו, ולצאת י"ח כל הדעות. ועוד העיר, שבב"ח (סי' רכ"ב)

סיכום והעולה מכל האמור

וזאת תורת העולה, בעניין מה שחקרנו בד"ר "השומע בשורות טובות" אומר הטוב והמטיב" האם צריך שהבשורה תהיה שהשומע קיבל דבר ממשי, או שעל עצם השמחה מברך, וא"צ שיקבל דבר ממשי, עלה בדינו דלדעת הרשב"א והריטב"א צריך שהשומע יקבל דבר של תועלת ממשי, ובלא"ה אינו מברך כלום. ואולם בספר חסידים מובא,

ש"זקן אחד" היה נוהג לברך על כל בשורה טובה ששמח בה, אף כשלא קיבל דבר ממשי. הרי שנחלקו בחקירה הנ"ל. גם כתבנו, שיתכן ונחלקו בחקירה הנ"ל הבבלי והירושלמי האם מקבל מתנה יברך, ודחינו שאין הכרח לתלות זה בחקירה הנ"ל.

והנה לעניין הלכה, נראה שרוב האחרונים הסכימו דלמעשה אין לברך, וכדעת הרשב"א והריטב"א. ומהם מרן החיד"א,

כתב שלא שייך לברך שהחיינו על שמועות טובות, "ולא הבנתי דבריו". עכת"ד. ולי אינו נראה, דברכת שהחיינו דמצינו בש"ס, לא על כל דבר שמחה מצינו שתיקנו אותה. ורק במקרים מסויימים כמו קנה כלים חדשים או רואה חברו אחר ל' יום, או ראיית פרי חדש או בהגיע מועד, בכל כיוצ"ב מצינו שתיקנו אותה. ולא אמרו שעל כל דבר ששמח בו יברך, ואין זה בכדי. וכן מה שיש שרצו לחדש, שהעולה לגדולה יברך שהחיינו, כבר צידדנו בריש המאמר שאף לשיטתם זהו כעין קנה כלים חדשים, ועיי"ש. ובנד"ד מי שיברך שהחיינו, איני רואה איך אפשר לדמות זה לאחד מסוגי ברכות שהחיינו דמצינו בש"ס. ולכן נראה לענ"ד שאין לסמוך על הסברא הנ"ל לברך שהחיינו בנד"ד. ולדרכי זו, מוסברים היטב דברי הב"ח, ודו"ק.

ואמנם אחר העיון בדברי היעב"ץ במו"ק שם (סי' רכ"ג), אמרתי להביא תורף דבריו משם. והוא, דהנושא אשה הגונה יש לו לברך שהחיינו מכח ב' סברות. א. "אי משום קיום המצוה, וביחוד אם היא ראשונה" (על סברא זו כבר הבאנו שהפוסקים חלקו עליה. ד.א.). ב. "ואי משום דלא גרע מראית חבר דעלמא החביב לו". והוסיף וכתב עוד, דאפילו על בשורת קישור שידוך הגון יש לברך שהחיינו (וכתב שם "אבל הטוב והמטיב לא", עד דמטיא הנאה לידיה כדלעיל". ואיני יודע כוונתו בזה. ד.א.). "דלא גרע משאר שמועות טובות מרחוק (ואפילו שאינן מגיעות לו בעצם)" עכ"ל. והוסיף שם, דלא גרע מהעושה סוכה לעצמו (ע' סוכה מ"ו ע"א), דכיון שיש שמחה יברך אע"פ שהיא רק הזמנה להכשר מצוה, ה"ה בבשורת שידוך, וק"ו הוא עיי"ש. וסיים שם שאף האשה תברך. חזינן לדעתיה, דיש לברך הטוב והמטיב על עצם הבשורה, אפילו שאינה מגיעה לו בעצם (ק"ו לבשורה שהוא עצמו נשתדך). עכת"ד היעב"ץ. ויש להעיר ממש"כ בעצמו שם בעניין מתה אשתו, שדעת הב"י דאעפ"כ יברך האב הטוב והמטיב "דטובה היתה לה בעת שילדתו", והיעב"ץ חלק וכתב וז"ל "צריך שיהא השותף הנהנה מרגיש עתה בהנאה, וזה עיקר. ובהכי אזלא לה סברת הרב ב"י כיון דאותה הנאה חלפה עברה וכו', ומה ששמחה בגן עדן, נמי לאו הנאה הוא לעניין זה, דהנאה גשמית בעינין" עכ"ל.

תורת חיים, ביאור הלכה, כף החיים, שו"ת באר משה, חזו"ע, והלכ"ב ועוד. ויתכן, דאף הס"ח עצמו לא הורה כן, וכפי שהעיר התורת חיים^{לד}. וכן נראה עיקר למעשה לפענ"ד. וכמדומה שכ"ה המנהג הפשוט בכל המקומות ששמענו שמעם, וספק ברכות להקל. (ואפילו כשהשומע בשורה טובה קיבל דבר ממשי, לא ראינו שהקפידו לברך. ומ"מ בזה ברור שמן הדין צריך לברך). ואף שי"א שבברכות אלו אין לומר סב"ל^{יה}, ולפי"ז מי שירצה

יוכל לברך, וכדעת כמה אחרונים שסמכו על סברת אותו זקן שבס"ח הנ"ל. מ"מ נראה שרבו החולקים על סברא זו^{לי}, וס"ל דאף בברכות אלו יש לומר סב"ל^{לי}, ולכן נראה שיש לחזור גם בפרט זה, לכלל הקבוע דקי"ל סב"ל. ובפרט, שסברת הפוסקים האומרים שאין לברך סלקא ברווחא טפי לפענ"ד, והוא פשוט התלמוד שבכל הדוגמאות לבשורות טובות, השומע קיבל דבר ממשי, ומסתבר שלא בכדי הוא, וכמבואר.

והביא דבריו המשנ"ב (רכ"ג סק"ד, ועיי"ש ביאור הלכה ד"ה בלדתה. ואגב, מה דנקט המשנ"ב כאחרונים שהרמ"א פליג על מרן, ע' מקור חיים רכ"ג על ט"ז סק"א דכתב שהרמ"א לא פליג על מרן). ולכאורה דבריו סותרים. וי"ל. עכ"פ לענ"ד, עיקר דבריו אינם נכונים לדעת הרשב"א והריטב"א וכמבואר. וגם כל עיקר דבריו שם מחודשים מאד, כמבואר לכל מעיין.

לד. וכתב שם התורת חיים "מהפוסקים משמע שצריך להיות לו חלק בהטובה, וגם יהיה הטובה הנאת הגוף הנאת ממש" עכ"ל. ובס"ד זה ממש כדברינו.

לה. ע' בב"ח (או"ח סי' כ"ט), ובשו"ת הלק"ט (ח"א סי' רס"ד), וע"ע בשו"ת קול מבשר (ח"א סי' כ"א), ועוד. וע"ע בחוות דעת (תערובות סי' ק"י, על ספיקות הש"ך סק"כ), ודון מינה ואוקי באתרין. (מקור זה הזכיר לי ידי"ע הרב אלישיב גלברד שליט"א. וכאן המקום להודות לו על שעורר אותי לדון בדין זה. אכן לאח"ז מצאתי שמו"ר בשו"ת יביע אומר חלק ב' או"ח סי' י' אות ו' הרבה לתמוה ע"ד החו"ד הנ"ל, עיי"ש בדבריו).

לו. והעיר לי ידידי הרב חזקיה ארנד שליט"א וז"ל "רוב הפוסקים סוברים שלא אומרים סב"ל בזה. ובעיקר, שיש לזה ראיות טובות. וכ"ד הריב"ש ועוד. ולא ראיתי שום דחייה לדבריו, אלא רק שמות של פוסקים שלא ירדו לחלק בין שהחינו לשאר ברכות. ולא שמענו, אינה ראייה. ופשוט שיש לצרף סברא זו לפחות לסניף, וכן עושים הפוסקים. ומה שכתבו חלק מהאחרונים דאין עושים ס"ס בברכות, יש לדחות בעניינינו כלל זה ע"פ ס"ס. דאולי כן עושים ס"ס בברכות, ואולי שהחינו אינה בכלל הכלל של סב"ל. ואף שאין מברכין אפילו ע"פ הרבה ספקות, מ"מ כאן יש עדיפות, שאחד מהספקות עוקר הכלל לגמרי" עכ"ל. ולפענ"ד אין בדבריו כדי להשיב על המסקנה שכתבתי למעלה, הבוחר יבחר.

לו. ע' חזו"ע טו"ב וברכות (עמ' ת' עד ת"ב. ות"נ עד תנ"ג).

ירצה לברך, רשאי, אלא באמת מדינא אין לברך.
ואח"ז שלחתי כל הנ"ל (בשינוי מועט) לקדם מורי הגאון מח"ס שו"ת אורחותיך למדני שליט"א, וכתב לי וז"ל "ראיתי מ"ש כת"ר בענין זה שאין לברך על טובה שאין בה גשמית, ודברים נכונים הם" עכ"ל^{לט}. ותיתי לי. והנראה לענ"ד כתבתי.

ועוד י"ל, שיש פוסקים שכתבו שיש למעט בברכות אלו^{לח}. ולכן נראה לענ"ד שהעיקר הוא מש"כ הביאור הלכה בנד"ד "וטוב למעט בברכות אלו בדבר שלא נזכר בהדיא". וגם זה יספיק כדי לעמוד כנגד סברת האומרים שאין לחוש לסב"ל בזה. ולפי כל האמור לעיל, מה דכתב הביאור הלכה "וטוב למעט בברכות", לא בא לומר שנדייק שאם

לח. ע' עטרת זקנים (רכ"ג סק"א), וע' אליה רבה (רכ"ג סק"ב) בביאר דעת הרמ"א בהג"ה, שכתב "ואפשר דקאי נמי על הטוב ומטיב", ואף דלא הסיק שם כן. וע"ע משנ"ב (רכ"ג סק"ז), ומקורו במג"א (סק"ג). וע"ע ביאור הלכה (רכ"ג ד"ה ויש שכתבו). והנה כבר כתבנו דהרמב"ם השמיט דין דאמרו לו ילדה אשתו זכר יברך הטוב והמטיב. וכתב הכנה"ג (ע' תורת חיים רכ"ג סק"א) דאפשר דסובר הרמב"ם כרמ"א שרבים מקילים באלו הברכות. ע"כ. (ולפענ"ד לכאורה תמוה לומר כן ברמב"ם, ועיי"ש בתורת חיים, ובהגהות יד אהרן).

לט. ובהערה לעיל הבאתי הערותיו לנושא, ועיי"ש. ולאח"ז שוב נדפס המו"מ בזה בספרו אורחותיך למדני (ח"ד סי' ל"ג).